

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СИТУАТИВНО-КОМУНІКАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ДІТЯЧИХ СТОМАТОЛОГІВ

THE ESSENCE AND FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF SITUATIONAL AND COMMUNICATIVE MODELS OF PROFESSIONAL INTERACTION IN THE TRAINING OF FUTURE PEDIATRIC DENTISTS

Дослідження присвячене проблематиці фахової підготовки майбутніх лікарів-стоматологів в контексті формування оптимального професійно-комунікативного середовища у процесі фахової діяльності. Метою статті є аналіз сутнісної основи та специфіки процесу реалізації ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії у підготовці майбутніх дитячих стоматологів. Встановлено, що базисом успішної професійної реалізації дитячих стоматологів позиціонується професійна компетентність, що детермінується специфічними векторами діяльності лікаря даного фаху. Обґрунтовано, що професійна діяльність дитячих стоматологів здійснюється в контексті комунікації з пацієнтами, їх супроводжувачами, а також іншим медичним персоналом. Визначено, що наразі діяльності лікаря-стоматолога розглядається в контексті професійно-комунікаційної компетентності. Ідентифіковано необхідність розроблення спеціальних тренінгових випробувань в межах контенту контекстного навчання. У дефініції контекстного навчання синергізуються оптимальні методи та інструменти фахової підготовки майбутніх лікарів-стоматологів, котрі дозволяють ефективно моделювати професійне середовище, забезпечують соціально-комунікативне підґрунтя міжособистісної взаємодії з пацієнтами, сприяють набуттю навичок формування стійкого сприятливого професійно-комунікаційного середовища. Встановлено, що ситуативно-комунікативні моделі професійної моделі реалізуються за посередництвом моделювання, апробації та вдосконалення компетентностей сучасного фахівця в галузі дитячої стоматології. Доведено, що методологія змодельованої професійно-комунікаційної ситуативності володіє векторністю щодо апробації конкретних дій, вибору оптимальних алгоритмів міжособистісної взаємодії у професійному середовищі, формування стійких комунікативних навичок з дитячо-пацієнтами.

Ключові слова: ситуативно-комунікативна модель, професійно-комунікативні ситуації,

професійна взаємодія, дитячі стоматолози, навчальні тренінги, спілкування.

The study is devoted to the problems of professional training of future pediatric dentists in the context of forming an optimal professional and communicative environment in the process of professional activity. The purpose of the article is to analyze the essential basis and specifics of the process of implementing situational and communicative models of professional interaction in the training of future pediatric dentists. It has been established that the basis for the successful professional realization of pediatric dentists is professional competence, which is determined by the specific vectors of activity of a doctor of this specialty. It has been substantiated that the professional activity of future pediatric dentists is carried out in the context of communication with patients, their attendants, and other medical personnel. It has been determined that the activities of a dentist are currently considered in the context of professional and communication competence. The necessity of developing special training tests within the context of contextual training has been identified. The definition of contextual learning synergizes the optimal methods and tools for the professional training of future pediatric dentists, which allow to effectively model the professional environment, provide a social and communicative basis for interpersonal interaction with children, and promote the acquisition of skills to form a stable favorable professional and communicative environment. It has been established that situational and communicative models of the professional model are realized through modeling, testing and improving the competencies of a modern specialist in the field of pediatric dentistry. It is proved that the methodology of modeled professional-communication situationality has a vectoriality in terms of testing specific actions, choosing optimal algorithms for interpersonal interaction in a professional environment, and forming stable communication skills with children-patients.

Key words: situational-communication model, professional-communication situations, professional interaction, pediatric dentists, training sessions, communication.

УДК 378:675/65;23
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/76.18>

Демянчук М.Р.,
докт. пед. наук, доцент,
доцент кафедри медико-профілактичних дисциплін та лабораторної діагностики
Комунального закладу вищої освіти
«Рівненська медична академія»
Рівненської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Тенденції актуальної динаміки традиційної системи фахової підготовки дитячих лікарів-стоматологів характеризуються спрямованістю на формування професійно-особистісного профілю фахівця, що активно взаємодіє із різновіковими групами пацієнтів. Лікар дитячої стоматології на сьогодні повинен не лише ґрунтовно володіти належним теоретико-методологічним підґрунтям, але й формувати у процесі

фахової діяльності сприятливе професійно-комунікативне середовище.

Характерні навички та уміння потенційно можуть укріпитись у здобувачів освіти лише при умові практичної їх апробації ще у процесі здобуття професійної освіти. Опанування практичного досвіду щодо формування та засвоєння оптимального варіанту міжособистісної взаємодії з різними суб'єктами фахової діяльності лікаря дитячого стоматолога вбачається можливим у разі активної особистої участі здобувачів освіти у моделях

професійно-особистісної комунікації. У зв'язку з цим, наразі гостро постає проблематика проблематиці фахової підготовки майбутніх лікарів-стоматологів в контексті формування оптимального професійно-комунікативного середовища у процесі фахової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій репрезентує актуальність досліджуваної тематики у сучасному науковому полі. Особливий інтерес вчених залучений до питання формування професійно-комунікативної компетентності лікарів, що працюватимуть із дітьми.

Окремими дослідниками (О. Єфремова [1], Н. Янко та ін. [2], В. Рогозін [3], Н. Гузій [4]) розглядаються аспекти професійної діяльності майбутніх лікарів у контексті комунікації. Інші вчені (Ю. Казков та ін. [5], О. Кіліченко [6]) досліджують дефініції контекстного навчання, що дає змогу моделювати професійне середовище з метою формування стійкого сприятливого професійно-комунікативного середовища. Досліджуваній проблематиці присвячена увага таких науковців, як Р. Сухоносів та ін. [7], І. Мельничук [8], І. Мазур, В. Лехан, А. Рибачук [9], О. Поліщук, О. Колесніченко (2023) [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У той же час, методологія змодельованої професійно-комунікативної ситуативності, що володіє векторністю щодо вибору оптимальних алгоритмів міжособистісної взаємодії у професійному середовищі, а також стратегії формування стійких комунікативних навичок з дітьми досліджені фрагментарно.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у аналізі сутнісної основи та специфіки процесу реалізації ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії у підготовці майбутніх дитячих стоматологів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У системі професійної підготовки майбутніх дитячих стоматологів доволі часто використовується методологія тренінгів різного спрямування. Зокрема, цільові тренінги обґрунтовують теоретичні та практичні аспекти психологічного впливу, детермінують науково-методичні основи особистісного зростання фахівця, аргументують необхідність високого рівня соціальної компетентності випускників закладів вищої медичної освіти.

Так як традиційна методологія проведення тренінгів базується на використанні змодельованих ситуацій, що максимально точно репрезентують сутність та специфіку професійної діяльності майбутнього фахівця, тренінгові інструменти вбачаються повноцінним та необхідним компонентом стратегії контекстного навчання [3].

Інтеграція методики контекстного навчання позиціонується ученими як необхідна складова системи забезпечення зв'язку теоретичного навчання із практичною професійною підготовкою.

Педагогічні інновації у концепції формування ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії майбутніх дитячих лікарів-стоматологів передбачають синергізацію різноспрямованого функціоналу.

Із однієї сторони, фахова діяльність дитячого стоматолога розглядається як кваліфікована реалізація специфічної діяльності лікаря даного фаху (діагностика та традиційне лікування зубів, усунення запальних процесів, профілактика, усунення карієсу, хірургічні втручання, виправлення прикусу тощо) [5]. З іншої сторони, професійна реалізація дитячих стоматологів здійснюється у практичній площині безпосередньої комунікації з іншими суб'єктами (пацієнтами та їхніми супроводжувачами, колегами, іншим медичним персоналом) [9].

Очевидно, формується інноваційний контекст професійної діяльності дитячого лікаря-стоматолога – ситуативно-комунікативний. Моделювання різнопланових ситуацій в межах зазначеного контексту розширює межі фахових компетенцій майбутніх лікарів у аспекті роботи з пацієнтами дитячого віку. Участь здобувачів освіти у реалізації певного професійного функціоналу в межах штучно змодельованих професійно-комунікативних ситуацій зосереджується на апробації конкретних алгоритмів дій, селекції оптимальних стратегій міжособистісної взаємодії у професійному середовищі [1]. Процес, також, передбачає апгрейд комунікативних умінь майбутнього дитячого стоматолога з дітьми-пацієнтами.

Зазначені умови реалізації ситуативно-комунікативних моделей вимагають розробки цільових тренінгових завдань. Системне поєднання оптимальних методів та інструментів фахової підготовки майбутніх дитячих стоматологів дозволяє моделювати соціально-комунікативний зміст та професійно-предметний функціонал міжособистісної взаємодії з дітьми-пацієнтами різного віку [2].

Окрім того, таке поєднання забезпечує опанування студентами низки компетенцій, у тому числі, щодо створення такого професійно-комунікативного середовища, де успішно реалізуються процеси моделювання, трансформації, апробації та вдосконалення варіацій ситуативного реагування. Зазначений підхід дає змогу значно розширити спектр фахових компетенцій майбутнього дитячого стоматолога.

У процесі розробки ситуативно-комунікативних моделей, що формують базис тренінгових завдань у контекстному навчанні, необхідно зауважити деякі аспекти моделювання та оцінки результативності системи професійної підготовки майбутніх лікарів – дитячих стоматологів, серед яких:

1) *мотиваційний аспект*: сформовані тренінгові вправи зосереджені на створенні умов, у яких майбутні лікарі спроможні самостійно ідентифікувати:

– власний рівень готовності до реалізації професійної комунікації;

– усвідомлення ролі активної участі у реалізації певних професійних ролей у ситуативно-комунікативних моделях;

– підвищення рівня вмотивованості майбутніх дитячих лікарів-стоматологів до самостійного вдосконалення моделей професійної взаємодії в процесі практичної діяльності;

– усвідомлення необхідності апробації нових зразків ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії дитячого стоматолога, які передбачатимуть інтеграцію фахових знань та навичок;

2) *когнітивно-семіотичний аспект*, котрий зосереджує увагу на різних аспектах сутності майбутньої професійної діяльності дитячого стоматолога. Так, здобувачам освіти необхідно навчатися інтегрувати до ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії дитячого стоматолога спеціальний інструментарій, з метою створення позитивного емоційного клімату у спілкуванні з дитиною-пацієнтом (ігрові технології, малюнки, мовні засоби). Систему професійних компетенцій майбутніх дитячих стоматологів в контексті участі в ситуативно-комунікативних моделях професійної взаємодії необхідно доповнювати теоретико-методологічними засадами психології та педагогіки, знаннями щодо специфіки спілкування з дітьми з урахуванням потенційного виховного, емоційного та інших видів впливу;

3) *діяльнісно-процесуальний аспект*. Оптимальним варіантом в даному контексті є застосування декількох тренінгових вправ обмеженою кількістю учасників та тривалістю підготовки і виконання. Зазначені умови забезпечують динамічність діяльності здобувачів.

Необхідно, щоб після презентації ситуативно-комунікативних моделей, здобувачі освіти були спроможні:

– ідентифікувати рівень фахової підготовки з метою актуалізації розширення контенту теоретичних знань для успішного вирішення професійних завдань;

– обґрунтувати особисте бачення щодо доцільності та результативності виконання дій у запропонованих моделях;

– встановити адекватність продемонстрованих дій, що формують сутність фахової діяльності дитячого стоматолога;

– визначити очевидні та приховані проблемні аспекти у ситуативно-комунікативних моделях професійної взаємодії дитячого стоматолога, в межах яких реалізовується навчально-виховний, соціальний, педагогічно-психологічний, комунікаційний контекст професійної діяльності лікаря-стоматолога;

– доповнити традиційні моделі інноваційними пропозиціями та ідеями, що вбачається

перехідним етапом освітньої діяльності здобувачів медичної вищої освіти стоматологічного спрямування у безпосередню професійну діяльність за обраним фахом [6].

Перехідний етап передбачає участь майбутніх дитячих стоматологів у сформованих квазі-професійних ситуативно-комунікативних моделях професійної взаємодії дитячого стоматолога, де кожен здобувач освіти може опанувати нові методи, засоби, форми і технології міжособистісної взаємодії на різних рівнях.

Із метою розроблення власної моделі доцільно дотримуватись певного алгоритму: ідентифікація учасників професійної комунікації, визначення мети комунікаційного процесу, розроблення плану і встановлення часових рамок реалізації тренінгової вправи, конкретизація засобів професійно-комунікативної взаємодії, відтворення розробленої ситуативно-комунікативної моделі у штучному середовищі; обговорення результативності [10];

4) *оцінювально-рефлексивний аспект*. Участь здобувачів вищої медичної освіти в галузі дитячої стоматології у реалізації завдань ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії не може позиціонуватись як суто ігрова діяльність студентів. Обов'язковою компонентою стратегії є ідентифікація рівня готовності майбутніх лікарів формувати та розвивати ефективну професійну комунікацію.

Після безпосередньої участі здобувачів освіти у змодельованих професійно-комунікативних ситуаціях здійснюється оцінювання результативності роботи кожного учасника викладачем, іншими учасниками інтерактивної взаємодії [4]. При цьому, враховуються окремі аспекти впливу майбутніх дитячих стоматологів:

– активність, креативність, ініціативність кожного студента;

– фаховість виконання майбутніми дитячими стоматологами професійних дій;

– уміння застосувати професійні знання у спілкуванні з особами, котрі не мають спеціальної підготовки у сфері стоматології;

– самооцінка всіх аспектів готовності до професійної комунікації в майбутньому; – готовність до «проекування саморозвитку».

Отже, у процесі контекстного навчання майбутніх дитячих стоматологів доцільно застосовувати не лише навчальні тренінги, але й комплекс інших методів, серед яких:

– ілюстративні методи, що доповнюють виконання завдань у змодельованих професійно-комунікативних ситуаціях (це стоматологічні муляжі, інструменти, матеріали, які використовуються для лікування зубів тощо);

– метод створення і вирішення проблемних ситуацій, що в роботі студентів свідчить про високий рівень готовності майбутніх дитячих

стоматологів до реалізації творчого підходу у вирішенні ситуативно-комунікативних завдань;

– дослідницько-евристичний метод, що спонукає студентів до пошуку оптимальних способів організації ефективної професійно-комунікативної взаємодії в роботі дитячого стоматолога.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Інтеграція ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії у підготовці майбутніх дитячих стоматологів містить в основі поєднання різних форм і методів, що детермінують рівень якості професійної підготовки здобувачів у медичних закладах вищої освіти.

У дослідженні ідентифіковано необхідність розроблення спеціальних тренінгових випробувань в межах контенту контекстного навчання. У дефініції контекстного навчання синергізуються оптимальні методи та інструменти фахової підготовки майбутніх дитячих стоматологів, котрі дозволяють ефективно моделювати професійне середовище, забезпечують соціально-комунікативне підґрунтя міжособистісної взаємодії з дітьми, сприяють набуттю навичок формування стійкого сприятливого професійно-комунікаційного середовища.

Ситуативно-комунікативні моделі професійної взаємодії реалізуються за посередництвом моделювання, апробації та вдосконалення компетентностей сучасного фахівця в галузі дитячої стоматології. Водночас, методологія змодельованої професійно-комунікаційної ситуативності володіє векторністю щодо апробації конкретних дій, вибору оптимальних алгоритмів міжособистісної взаємодії у професійному середовищі, формування стійких комунікативних навичок з дітьми-пацієнтами.

Залучення майбутніх дитячих стоматологів до виконання тренінгових вправ в середовищі вищої школи дозволяє активно впливати на мотивацію учасників до професійного становлення. Ситуативно-комунікативні моделі професійної взаємодії дозволяють майбутнім фахівцям успішно поєднати теоретико-методологічні знання зі стоматологічних дисциплін із специфікою професійної комунікації з пацієнтами дитячого віку. Достатня компетентність щодо психолого-педагогічних знань, умінь і навичок дозволить майбутнім медикам сформувати певний алгоритм професійних дій у рівних ситуаціях, що сприятиме активному набуттю відповідного досвіду та стрімкому професійному зростанню.

Подальші перспективи досліджень вбачаються у розробці оптимізаційної стратегії реалізації ситуативно-комунікативних моделей професійної взає-

модії у підготовці майбутніх дитячих стоматологів із залученням сучасного цифрового інструментарію.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Єфремова О. В. Використання ситуативно-комунікативних моделей професійної взаємодії дитячих стоматологів у навчальних тренінгах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. № 96. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.96.07>
- Янко, Н. В., Каськова, Л. Ф., Новікова, С. Ч., Хміль О. В. Деякі проблеми практичної підготовки майбутніх лікарів-стоматологів у закладах вищої освіти України. *Вісник проблем біології і медицини*. 2021. Вип. 3 (161). С. 212–215. <https://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/16866>
- Рогозін В. Структура професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 7 (12).
- Гузій Н. В. Технологія контекстного навчання в організації дидактичної підготовки студентів у вищій педагогічній школі. *Вища освіта України*. 2012. № 3 (додаток 1). Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології». Т. 1. С. 363–370.
- Казаків Ю. М., Петров Є. Є., Бурмак Ю. Г., Треумов С. І., Іваницька Т. А. Практико-орієнтований підхід до підготовки майбутніх лікарів: методологічні та практичні аспекти. *Українська медична стоматологічна академія*. 2020. <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3f09b370-cd0e-4390-8257-4c2aaebad21d/content>
- Принципи впровадження контекстного навчання в процес підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Освітній простір України*. 2018. № 12. С. 98–106.
- Сухоносів Р. О., Лопушняк Л. Я., Гаркуша М. А., Карпак Т. Ф., Куліш С. А., Бойчук О. М. Сутнісна характеристика педагогічних технологій та особливості їхнього застосування при підготовці майбутніх лікарів. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник української медичної стоматологічної академії*. 2021. № 21(3 (75)). С. 259–266.
- Мельничук І. М. Формування соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей засобами навчальних тренінгів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. Т. 3. С. 36–39.
- Мазур І. П., Лехан В. М., Рибачук А. В. Трансформації стоматологічної галузі за період незалежності України та їх вплив на доступність стоматологічної допомоги. *Медичні перспективи=Medicni perspektivi (Medical perspectives)*. 2022. № 1. С. 184–192.
- Поліщук О., Колесніченко, О. Методологічні підходи до підготовки майбутніх лікарів-стоматологів до професійної діяльності. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 2023, (1), 55–60.